

1912'DE YAŞANAN DEPREM SONRASINDA ŞARKÖY VE MÜREFTE'DEKİ KAMU ÇALIŞMALARI İLE LONDRA SEFÂRETİ ARACILIĞIYLA GELEN YARDIMLAR

PUBLIC ACTIONS IN ŞARKÖY AND MÜREFTE AFTER
THE EARTHQUAKE OF 1912 AND THE AID PROVIDED
THROUGH THE LONDON EMBASSY

Tansu Hilmi HANÇER*

Makale Bilgisi

Başvuru: 31 Mayıs 2023
Kabul: 14 Eylül 2023

Article Info

Received: May, 31, 2023
Accepted: September, 14, 2023

Öz

Bu çalışmada 1912 yılında Edirne vilayetine bağı olan Şarköy ve Mürefte kazalarında yaşanan deprem felaketine dair Osmanlı bürokrasisinin durumu yönetme süreci incelenmiştir. Felaket karşısında başkent ile yerel görevlilerin arasındaki bağlantı ve duruma hâkim olma süreci belgelere yansımıştır. Merkezden gönderilen ve yerel görevliler çoğunlukla kamuya ait yapılarla alakalı çalışmışlar, denetimi Emlâk-ı Emîriye Müdüriyeti yapmıştır. Büyük felaket Osmanlı Devleti'nin yıkılma aşamasında yaşanmıştır. Bu durum depremde yapılmak istenen yardım ve müdahalelere de yansımıştır. Mali durum sebebiyle harcamalar için hazinenin kullanılmasından kaçınılmıştır. Nakit ödeme müracaatlarına olumsuz cevaplar verilmiş, farklı kurumların ve nezâretlerin imkânlarına başvurulmuştur. Harbiye Nezâretinden yedek askeri birlikleri kullandırması, Hilâl-i Ahmer'den yardım personeli göndermesi istenmiştir. Kamu kurumlarının çalışmalarına sadece yurt içindikiler katılmamış, Londra Sefareti de yardım faaliyetlerinde bulunmuş ve yurtiçiyle bağlantıyı sağlamıştır. Kurumlar arası iş birliği ve yönlendirmeye beraber sürece yabancı yardım teşebbüsleri de dâhil olmuştur. Yurtdışındaki önemli bir yardım noktası haline gelen Londra Sefâretinin Hâriciye Nezâretiyle ve İngiltere'deki taraflarla kurduğu bağlantı zaman içerisinde gelişmiştir. İngiliz kamu kurumları, özel girişimciler ve dini kurumların katıldığı bir yardım süreci gerçekleştirilmiştir. Yerel görevliler deprem bölgesindeki ihtiyaçlar, mağdur depremzedeler ve hasarlı yapılar hakkında bilgileri isteyenlere ulaştırmıştır. Londra Sefâretinin bu konudaki çabalarının sonuçları

* Dr Öğr. Üyesi, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi; İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi; İktisat Bölümü; hancertansu@gmail.com; ORCID: 0000-0003-0625-301X; Zonguldak-Türkiye.

görülmeyen depremin ertesinde bölgeyi mağdur eden savaş ve işgal felaketleri takip etmiştir. Her iki ilçenin nüfus yapısı değişmeye başlamış ancak yatırımlar ve ekonomisinin gelişmesi için uzun zaman geçmesi gerekmiştir.

Anahtar Kelimeler: 1912 Depremi, Şarköy, Mürefte, Gelibolu, Ahmet Tevfik Paşa.

Abstract

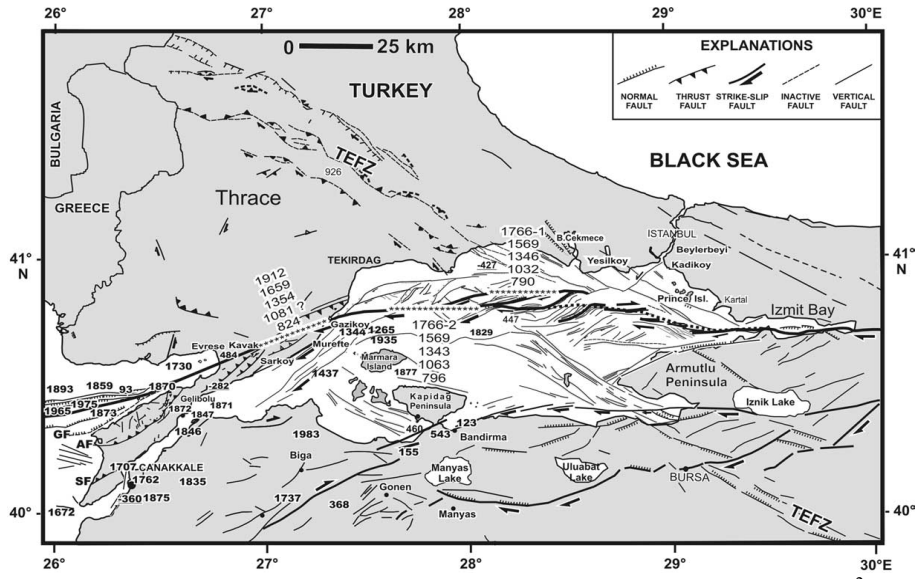
In this study, the process of managing the situation of the Ottoman bureaucracy regarding the earthquake disaster in Şarköy and Mürefte districts of Edirne Province in 1912 was examined. In the face of the disaster, the connection between the capital and local officials and the process of mastering the situation were reflected in the documents. Local officials sent from the center mostly worked on public buildings, and the supervision was made by the Directorate of Real Estate. The great disaster was experienced during the collapse of the Ottoman Empire. This situation was also reflected in the aid and interventions made in the earthquake. Due to the financial situation, the use of the treasury for expenditures was avoided. Negative answers were given to cash payment applications, and the possibilities of different institutions and ministries were sought. The use of reserve troops by the Ministry of War and asking for help from the Red Crescent are examples. Not only the domestics participated in the actions of public institutions, but the London Embassy also carried out aid activities and provided the connection with the domestics. Foreign aid initiatives have also been included in the process, along with inter-agency cooperation and guidance. The connection between the London Embassy, which has become an important point of assistance in abroad, and the Ministry of Foreign Affairs and the parties in England has developed over time. An aid process was carried out in which British public institutions, private entrepreneurs and religious institutions participated. Local officials provided information about the needs in the earthquake region, earthquake victims and damaged structures to those who requested it. War and occupation disasters that aggrieved the region followed the earthquake, before the results of the efforts of the London Embassy in this regard were seen. The population structure of both districts began to change, but for investments and the development of the economy a long time had to be passed.

Keywords: 1912 Earthquake, Şarköy, Mürefte, Gallipoli, Ahmet Tevfik Pasha.

Giriş

Modern çağda teknolojiyle birlikte gelişen iletişim ve ulaşım olanakları siyasi merkezleşmeyi sağlamıştır. Bu dönemde bürokrasi öne çıkmış, kaynakların verimliliği artmış ve toplum ile devlet bütünleşmiştir. Benzer durum doğal afetler ve savaşlar gibi gayrinizami zamanlarda yaşanmakta, halk devletle birlikte hareket etmekte ve toplumsal dayanışma yoğunlaşmaktadır. Trablusgarp ve Balkan Savaşlarıyla eşzamanlı gerçekleşen Şarköy-Mürefte depremi de bu olaylardan birisidir.

9 Ağustos 1912’de Marmara Denizi’nde gerçekleşen deprem hem mesafesinin yakınlığı hem de en olumsuz etkilediği yerler olması sebebiyle Şarköy ve Mürefte ile beraber anılmaktadır. Başkent İstanbul’da da hissedilmiş olan afet Osmanlı’da deprem ve yer bilimleriyle ilgili çalışmaların gelişmediği bir zamanda yaşanması sebebiyle gerektiğince bilimsel olarak ele alınamamış, çoğunlukla yabancı araştırmacıların incelemelerine konu olmuştur¹.

Şekil 1: Marmara Denizi ve çevresindeki tektonik yapı ve deprem tarihleri²

Bu deprem Kuzey Anadolu Fay (KAF) Zonu'nun kuzey kolunun batı kesiminde meydana gelmiştir (Şekil 1). Kuzey kolu, Marmara Denizi'nde derin çukurlar oluşturarak ve basamaklar yaparak Mürefte kasabası yakınlarında karada belirerek batıya doğru Saros Körfezi'ne doğru devam eder³.

Son 41 yüzyıl boyunca, Marmara Denizi bölgesinde 300'ün üzerinde yıkıcı deprem meydana gelmiştir. Bunlardan bir kısmı Saros ve Batı

¹ Jean Vogt, “Osmanlı Topraklarında Tarih Boyunca Depremsellik: Batılı Kaynaklardan ve Tanıkların İfadelerinden Örnekler”, s. 13-59, Osmanlı İmparatorluğunda Doğal Afetler, ed. Elizabeth Zachariadou, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, çev. Gül Çağalı Güven, Saadet Öztürk, İstanbul 2001, s. 44.

² Yıldız Altınok, Bedri Alpar, Cenk Yaltırak, Şarköy-Mürefte 1912 Earthquake's Tsunami, Extension of the Associated Faulting in the Marmara Sea, Turkey, *Journal of Seismology*, C.7, S.333, 2003, s. 329-346.

³ Cenk Yaltırak, Bedri Alpar, Mehmet Sakınç and Hüseyin Yüce, Origin of the Strait of Çanakkale (Dardanelles): regional tectonics and the Mediterranean-Marmara incursion, *Marine Geology*, S. 164, 2000, s.139-156.

Marmara çukurlarında yer alan deniz unsurlarıyla bağlantılıdır. MS 120'li yıllardan itibaren tarihi kayıtlara bakıldığında, Marmara Denizi'nde 40'ın üzerinde tsunami yaşanmıştır⁴. Son asırlarda Şarköy-Mürefte yakınında çok sayıda şiddetli deprem görülmüştür. Hem İstanbul'da hem de Şarköy ve Mürefte kazalarında hissedilen en yakın tarihteki yüksek şiddetli deprem 1894 yılında olmuştur (Şekil 1).

1912 Depremi'nin ertesinde Tekfurdağı (Tekirdağ), Çanakkale, Gelibolu gibi yerleşim birimlerini bizzat ziyaret eden Dr. M. Sadi Bey depremin etkilediği bölgeyi oldukça geniş bir alan olarak kabul etmiştir. Gözlemlerini kaleme aldığı eserinde Tekfurdağı mıntıkasını merkez kabul etmiştir. Bununla birlikte depremin etkilediği yerler kuzeyde Edirne, Bulgaristan, Romanya; güneyde Midilli, İzmir; doğuda İstanbul, Afyonkarahisar; batıda ise Selanik, Yanya, Kuzey İtalya ve Fransa ile buralara yakın sahalardır. Kuzeyden ve batıdan Alp Sıradağlarına doğru yayılmıştır⁵.

Depremin en ağır hasar verdiği Şarköy ve Mürefte kazaları gerek Osmanlı'nın Rumeli'deki verimli topraklarında ve sahilde bulunması gerek İstanbul'a yakın olması sebebiyle gelişmiş bir bölgeydi. Oldukça çeşitlilik gösteren ekonomik yapısı 17. yüzyılda teşekkül etmeye başlamıştır. Delikli tuğla ve Avrupa tipi kiremit üretimi bölgeyi kalkındırmış, kapitülasyonlar sayesinde özellikle Fransızlar yüklü miktarda alım yapmışlardır. Önceleri Rumların uğraştığı bu işi sonradan Müslümanlar ele almış, Rumlar bağıcılık ve onunla bağlantılı şarapçılıkta uzmanlaşmıştır. 18. yüzyılın ilk yarısında Makedonya ve Bulgaristan'dan göçler olmuş, nüfus yoğunluğu artmıştır. Bölge dışında da rağbet gören delikli tuğla ve Avrupa tipi kiremit depremin yaşandığı 20. yüzyılın başında ana gelir kaynaklarından olmuştur⁶.

Bir diğer gelir kaynağı olan ipek Mürefte'de üretilmekte, ipek böceklerini beslemek için de 900 dönüm iğde ağacı bulunmaktaydı. İpeklilerin Rusya ve İran'a ihracatı yapılıyordu. Depremden sonra üretim miktarları düşmüş, toplanan ağaç rüsumu dörtte bir, ipek üretimi ise beşte bir düzeyine inmiştir. Tuğla ve kiremit üretimi yapan 120 tesisin yalnızca 50 tanesi depremden sonra faaliyetine devam edebilmiştir⁷.

⁴ Altınok, Y., Tinti, S., Alpar, B., Yalciner, A.C., Ersoy, S., Bortolucci, E. and Armigliato, A., The Tsunami of August 17, 1999 in Izmit Bay, Turkey, *Natural Hazards* S. 24 (2), 2001, s. 133-146. S.136.

⁵ M. Sadi, *Marmara Havzasının 26-27 Temmuz 1328 Hareket-i Arzı*, Resimli Kitap Matbaası, İstanbul 1328, s.14.

⁶ Y. Can Özturgut, *Yağmalanan Belde (M.Ö.1190-M.S.1985): Şarköy Mürefte Hoşköy Güzelköy Mursallı Gaziköy*, Kent Matbaası, Tekirdağ 1985, s. 87.

⁷ Mürefte Gençler Birliği, *Mürefte Kazası Hakkında Coğrafi, İktisadi Malumat-ı Mücmele*, Tekirdağ, 1339, s. 3.

Afetin vurduğu kazalardaki ulaşım imkânlarının gelişmiş olması bölge ekonomisinin canlılığını göstermektedir. Mürefte'de küçük gemilerin yanaşabileceği bir liman, yakında olan Tekirdağ sancağına bağlı 3 demiryolu istasyonu (Çorlu, Muratlı, Türbedere) ve vilayet genelinde iyi şose karayolları da bulunuyordu⁸.

Deprem en fazla Şarköy ve Mürefte başta olmak üzere Edirne vilayetine bağlı yerleşim birimlerine zarar vermiştir. Edirne vilayeti; Merkez, Gümülcine, Kırkkilise, Dedeğaç, Tekfurdağı ve Gelibolu sancaklarından oluşuyordu. Şarköy ve Mürefte kazaları da Gelibolu Sancağına bağlıydı⁹.

1902 yılındaki resmi kayıtlara göre Ovamüstecip adında bir nahiye, 24 köy ve 6 çiftlik Şarköy'e bağlıydı. Bu köylerin 15'i Hristiyan, 9'u ise Müslümanlardan oluşuyordu. Kaza merkezinde biri Müslüman üçü Hristiyan toplam 4 mahalle bulunuyordu. 110 hanede 683 İslam, 885 hanede 4.672 Hristiyan toplam 5.362 nüfus vardı. Bir rüşdiye, bir ibtidai mektep yer almaktaydı. 2.942 hane, 309 dükkân, 141 mağaza, 26 fırın, 65 değirmen, 11 han, 67 kahvehane, 1 dakik fabrikası, 2 yağhane, 1 kiremithane, 1 hamam, 58 çeşme, 17 cami, 16 mektep, 14 kilise, 12 gayrimüslim okulu vardı. Şarköy kazası 3.055'i Müslüman, 12.175'i Rum ve kalanı çeşitli cemaatlerden olan toplam 15.235 kişiden ibaretti. Kaza genelindeki halkın %20,1'i Müslüman, %79,9'u ise gayrimüslimdi¹⁰. Depremde Şarköy merkezinde 57 kişi kaza genelinde ise 182 kişi hayatını kaybetmiştir¹¹.

İki nahiye ve 14 köyün bağlı olduğu Mürefte kazasının toplam nüfusu ise 19.874 olarak tespit edilmiştir. 1.569'i Müslüman, 18.206'i Rum, diğer 99 kişi ise Ermeni, Yahudi ve yabancı ülke vatandaşlarıdır. Mürefte kazasının genelinde yaşayanlar ekseriyetle gayrimüslimdir sadece %7,9'u Müslüman idi¹².

Mürefte kazasına Ganos ve Kestanbolu adlı 2 nahiye ve 14 köy bağlı bulunuyordu. Kaza merkezinde toplamda 4 mahalledeki 800 hanede 5.230 nüfus yaşamaktaydı. 1 cami, 1 mescit. 1 rüştiye ve 1 iptidai mektep, yeni bir hükümet konağı, 1 hapishane, 1 rüsumat dairesi 1 aşar ambarı, 2 han, 1 hamam, 1 belediye dairesi, 1 balıkhane, 1 su değirmeni bulunmaktaydı. Merkezde 321 dükkân, 86 mağaza, 120 kiremithane ve çömlekhane, 36 çeşme, 15 yel değirmeni, 20 su dolap değirmeni, 1 mescit, 1 erkek ve bir kız mektebi; kaza genelinde 9 manastır, 18 kilise, 2 kız ve 9 erkek gayrimüslim mektebi faaldi. Mürefte merkezde deprem sebebiyle 68 kişi ölmüş, 40 kişi

⁸ *Edirne Vilayet Salnamesi*, Edirne Vilayet Matbaası, 1310, s.656.

⁹ Ali Tevfik, *Memalik-i Osmaniye Coğrafyası*, 3. Cilt, Kasbar Matbaası, İstanbul 1318, s.63.

¹⁰ *Edirne Vilâyet Salnamesi*, Edirne Vilayet Matbaası, 1319, s. 1092.

¹¹ Sadi, 1328, s.30.

¹² *Edirne Vilâyet Salnamesi*, 1319, s. 1095.

ise ağır yaralanmıştır. Köylerle beraber toplam 707 kişi yaşamını yitirmiş, 343 kişi ağır yaralanmıştır¹³.

1914 yılına ait nüfus tespitlerine göre Şarköy kazasının depremden iki yıl sonraki nüfusu 16.876 kişidir. Bunun içinde Müslümanlar 5.604 kişidir, gayrimüslimler ise 11.009 Rum ile 234 Bulgar'dan oluşmaktadır. Mürefte kazasında aynı tarihte 2.730 Müslüman, 14.146 Rum ve 21 Bulgar olan toplam 17.712 kişi yaşamaktadır.¹⁴

Her iki kazanın da çoğunluğu gayrimüslimlerden oluşmakla birlikte nüfus yapısında değişim görülmüştür. Deprem sonrasında Şarköy'de hem toplam nüfus artmış hem de Müslüman nüfus oranı %33,1'e çıkmıştır. Mürefte'de ise toplam nüfus azalmış ancak Müslüman nüfus artarak %15,4'e çıkmıştır.

1. Depremi Yaşanması ve Ulaşan Haberler Sonrası Çalışmaların Başlaması

Deprem gece saat 3.30 civarında yaşanmış ve üç büyük sarsıntı olmuştur. 25 Temmuz'da başlayan 9 Ağustos'taki ilk büyük sarsıntıya kadar sayısı 25'e ulaşan öncü şoklar da görülmüştür. Ayrıca 4 Ekim'e kadar yedi tanesi büyük şiddette olan 228 artçı sarsıntı belirlenmiştir¹⁵.

Edirne vilayetine bağlı olan Mürefte ve Şarköy kasabalarının yakınlığında bir deprem yaşandığı haberi 9 Ağustos 1912 sabahı Dâhiliye Nezâretine ulaşmış ve ayrıntılı bilgiler gün içinde gelmeye başlamıştır. Deprem Edirne vilayetine bağlı yerleşim birimlerine, İstanbul'a ve Marmara Denizi'nin güney kıyılarına da zarar vermiştir. Selanik'te de hissedilmiş ancak burada herhangi bir hasara yol açmamıştır.¹⁶

Deprem bilgisinin İstanbul'a ulaşması üzerine yardımların ilk bölümü 9 Ağustos 1912'de denizyoluyla bölgeye sevk edilmiştir. Gelibolu Mutasarrıflığının Dâhiliye Nezâretine gönderdiği tahririne göre peksimet ve 100 çadır yüklü olan Basra Muhrip Torpidosu 11 Ağustos 1912'de Gelibolu Limanı'na ulaşmıştır.¹⁷ Çadırların 40 tanesi Gelibolu merkezi için ayrılmış, 30'u Mürefte'ye, kalan 30'u da Şarköy'e gönderilmiştir. İkinci Kolorodudan Tekfurdağı istimbotuyla Mürefte'ye 7.000 kıyye (8.960 kg.), Şarköy'e 8.000

¹³ Sadi, 1328, s.39.

¹⁴ Kemal H. Karpat, *Osmanlı Nüfusu 1830-1914*, Timaş Yayınları, İstanbul 2010, s. 358.

¹⁵ Recep Karacakaya, *Şarköy-Mürefte Depremi (1912)*, Tarih Boyunca Anadolu'da Doğal Afetler ve Deprem Semineri, İstanbul Üniversitesi Tarih Araştırma Merkezi, Globus Yayınevi, İstanbul 2001, s. 204

¹⁶ Deniz Aras, *Edirne'de 1912 Marmara Depremi ve Afet Yönetimi*, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2013, s. 18.

¹⁷ DH.MB.HPS.26-9/2-1

kıyye (10.240 kg.) peksimet nakledilmiştir¹⁸. Ayrıca torpidoda 7.600 kıyye (9.728 kg.) ekmek kalmış, bunun yarısı Gelibolu kaza merkezine bırakılmış, diğer kısmı da peksimet yapılmak üzere Şarköy ve Mürefte’ye gönderilmiştir. Bölgedeki en önemli ihtiyaç maddelerinden bir diğeri de çadırdı. Sadece hastanedeki hastalara yetecek kadar çadır olduğu için depremden etkilenen halk açıkta kalmıştı. Mutasarrıf dahi halkın ihtiyaçlarını karşılayabilmek için Redif Taburunun karargâhına ait olan çadırdaki kalarak çalışmalarına devam etmiştir.

Depremle beraber kısa süre içinde yangın çıkmış, binalarda sağ kalanlar da yangın neticesinde yaşamını yitirmiştir. Şarköy’de yangın daha az hasara yol açmıştır. Depremden sonra birkaç gün içinde nüfusun yaklaşık yarısı yakın yerlere göçmüştür. Buna rağmen en önemli sorun olan barınma ihtiyacı giderilememiştir. Barakalar inşa edilmeye başlanmış ancak gıda ve sağlık sorunları çoğunlukla çözümlenmesine rağmen barınak inşaatları gerçekleştirilememiştir. Hem yeterli malzemenin hem de inşaatlarda çalışacak ustaların bulunmaması buna sebep olmuştur

Dâhiliye Nezâretince ihtiyaç bilgileri alındıktan sonra 12 Ağustos 1912’de acil notuyla ve Müsteşarın imzasıyla Muhaberat Umumi Müdüriyetine sevk edilen tahriratla yardım emri verilmiştir. Dâhiliye Nezâretinin bütçesi uygun olursa nakdi ödemeler yapılabilecektir ancak ihtiyaçların hızlıca giderilebilmesi için Redif depolarından tedarik edilmesi istenmiştir. İhtiyaç maddeleri eğer Redif depolarında da bulunmazsa İstanbul’dan tedariki için yerel görevlilerin Harbiye Nezâretine telgrafla haber vermesi istenmiştir¹⁹.

Gelibolu Mutasarrıflığı deniz yoluyla 9 Ağustos’ta ulaşan ihtiyaç maddelerinin bilgisini verdikten sonra eksikler için de ayrıca bir tahrirat göndermiştir. Kamuya ve halka ait yıkılan binaların yerine acilen barakaların inşa edilmesi istenmiştir. Dâhiliye Nezâreti barakalar için 15 bin kuruşluk tahsisat yapmasını Mâliye Nezâretinden istemiştir. Ancak Dâhiliye Nezâreti 12 Ağustos 1912’de tahsisat isteğini doğrudan Mâliye Nezâretine iletmek yerine Sadarete tezkire yazmıştır²⁰. Dâhiliye Nezâreti Gelibolu livasındaki 15 bin kuruşluk ihtiyaç için Sadaretin Hazineye tebliğ buyurmasını arz etmiştir.

Sadaret bu isteği gerçekleştirmiş ve Dâhiliye Nezâretine Bab-ı Ali Deyn-i Sadaret (Sadaret Borçlar İdaresi) tarafından 21 Ağustos’ta cevaplanmıştır²¹. Meblağın Mâliye Nezâretinde karşılığı bulunamamış ancak bu tutar Masârif-

---

¹⁸ 1 kıyye= 1.280 kg.

¹⁹ DH.MB.HPS.26-9/2-2

²⁰ DH.MB.HPS.26-9/01-01

²¹ DH.MB.HPS.26-9/06-01

1 Gayri Melhuz tertibinden (Beklenmedik Masraflar Hesabı) ödenmesine karar verilmiştir.

Bahriye Nezâretine gönderdikleri bilgi ve raporlardan çok sayıda geminin ve personelinin yardımlarda çalıştırıldığı anlaşılmaktadır. 10 Ağustos 1912'de afet bölgesine ulaşan Hamidiye Kruvazörünün süvarisi tarafından aynı gün bir rapor tanzim edilmiştir. Kamu tesisleri için rapor hazırlamaya giden görevliler sadece resmi ve askeri tesisleri teftiş etmemiş, askeri olmayan yerleşim yerlerini de ziyaret etmiş, mahalli idarecilerle görüşmüşlerdir.

Gelibolu'daki askeri görevliler sivil halka da yardım etmekteydi. Bolayır civarındaki tabyalar ve askeri kışla tamamen, subayların iskân edildiği yerler kısmen yıkılmıştır. Askeri ulaşım için önemli olan liman ile bir köprü tamamen çökmüştür. Bölgedeki un değirmenlerinin bacaları yıkılmıştır, halkın ve kışladaki askerlerin yalnızca 4 günlük unu kalmıştır. Gıda ihtiyaçları süratle temini gerekmektedir. Bahriye Nezâreti 14 Ağustos 1912'de bu raporu aldıktan sonra bilgileri Dâhiliye Nezâretine aktarmıştır. Bu çalışmaların oldukça fazla olması iki Nezâret arasındaki yazışmaların yoğun olduğunu göstermektedir²².

Afet bölgesine ihtiyaçların hızlı ulaşabilmesi için sadece askeri değil sivil deniz taşıtları da kullanılmıştır. Dâhiliye Nezâreti deprem bölgesine malzeme ve görevli götürülmesi amacıyla İstanbul'daki limanlarda bir geminin hazır bulundurulmasını Liman İdaresi'nden 15 Ağustos'ta istemiştir²³. Fakat deniz taşıtlarının kullanımında aksaklıklar da yaşanmaktaydı. Birinci Ordu Kumandanlığından Harbiye Nezâretine 15 Ağustos 1912'de gönderilen tahrirata göre; limanda yardım sevkiyatında kullanılmayacak yalnızca bir posta gemisi bulunmaktaydı ve Mürefte'ye görevli ya da malzeme götürülemezdi.

Bahriye Nezâreti deprem bölgesinde istihdam edilmek için römorkör ile birlikte 13 Ağustos 1912'de Meclis-i Tıbbiye-i Mülkiye (Sivil Tıp Okulu)'den hekim ve bazı tıp görevlileri istemiştir. Meclis-i Tıbbiye-i Mülkiye ise cevabında her hekime 1 lira, eczacılara yarımşar lira, diğer personele ise 30 kuruş yevmiye ödenmesini istemiştir. Ayrıca sonradan tayin edilecek görevliler öncekilerle birlikte çalıştırılmalı ve aynı ücretler ödenmelidir²⁴.

Dâhiliye Nezâreti merkezde yapılan faaliyetlerle ilgili mahalli yetkililerle sürekli irtibat halinde olmuştur²⁵. Edirne Valiliğine, Gelibolu'ya ve Şarköy'e

²² DH.MTV.16-2/29-2

²³ DH.MTV.16-2/31-2

²⁴ DH.MTV.16-2/25-1.

²⁵ DH.MTV.16-2/24-1.

15 Ağustos’ta gönderilen telgrafa göre İstanbul’da iki sağlık heyeti oluşturulmuş ve Bezm-i Âlem Vapuru’yla yollanmıştır. Deprem etkisiyle oluşan telaş ve ürküntü geçtikten sonra kamu kurumları arasındaki yazışmalar ve bilgilendirmeler artmıştır. Bürokratik bağlantı yabancı yardımları da olumlu etkileyecek şekilde güçlenmiştir.

2. Londra Sefâretinin Aracı Olduğu Yardımlar

İlgili dönemde dünyanın en etkili ve güçlü başkentlerinden olan Londra’daki Osmanlı Devleti’nin elçiliği İngiliz yardımlarının temini için kilit bir nokta olmuştur. Londra Sefâreti; Hâriciye Nezâreti ve deprem bölgesindeki İngiliz yardım görevlilerinin irtibatını sağlamış, İngiltere’de yardım faaliyetleri tertip etmiştir.

Hâriciye Nezâretindeki İngiliz yardımlarıyla alakalı ilk bilgiler 24 Ağustos 1912 tarihinde tespit edilmiştir. Deprem bölgesindeki bir İngiliz yardım görevlisinin Osmanlı Devleti’nin Londra Sefâretine gönderdiği telgrafa göre Türk görevliler yabancı ülke vatandaşlarının yardım faaliyetlerine katılmasına herhangi bir şart aramadan her koşulda izin vermektedir. Afetzedeki yerlerde ABD’liler de bulunmakta ve depremedelerin ihtiyaçlarını belirleyip listelemektedir, İngiliz görevliler de bunların giderilmesine katkı sağlamaktaydı²⁶.

İngiliz yardım faaliyetleri sadece depremin yaşandığı yerlerde kalmayıp İngiltere’de de yürütülmüştür.²⁷ Londra Belediyesi bir yardım kampanyası başlatmış, Osmanlı Devleti’nin Londra Sefiri Ahmet Tevfik Paşa da 26 Ağustos 1912’de bunun için Londra Belediye Başkanına bir teşekkür belgesi göndermiştir. Deprem Marmara Denizi ve Çanakkale yakınlarında gerçekleştiği öne çıkarılan belgede Belediye tarafından iltifat ve hürmetle anılan bir yardım kampanyası başlatıldığını vurgulayan Ahmet Tevfik Paşa; soylu bir girişim olarak kabul edilebilecek, binlerce evsiz insanı sıkıntıdan kurtaracak kampanya için şahsı ve Osmanlı hükümeti adına teşekkür etmiştir.

27 Ağustos 1912 günü Londra Sefâretine deprem bölgesinden gelen haberler devam etmiş ve aynı gün İngiltere’de farklı yardım çalışmaları da başlamıştır. Hem kamu hem de özel kurumların yardım teşebbüsleri vardı. Bu kurumlar deprem bölgesindeki ihtiyaçlar öğrenmek istemişlerdir. İngiliz ticâret ve finans çevrelerinden de yardım kampanyasına yoğun bir katılım olmuştur. Talep edilen ihtiyaçlar gazetelerde yayınlanmış; İngiliz halkının ilgisi ve yardım kampanyasına katılımı artırılmak istenmiştir. Gazetelerde yayınlanmış olan listelerin kopyaları da öncesinde Londra Belediye

²⁶ HR.SFR.3.656.3.37.

²⁷ HR.SFR.3.656.2.48.

Başkanlığına gönderilmiştir. Londra Sefâreti depremde zarar görenlerin sayısını, depremden en fazla etkilenen yerleşim birimlerinin isimlerini, tespit edilen kayıp ve zarar miktarlarını bildirmiştir.

Tablo 1: Londra Sefâreti Tarafından Londra Belediyesine Gönderilen Deprem Zararları²⁸

Yer isimleri	Gelibolu kazası	Müreffe kazası	Şarköy kazası	Eceabat kazası	Tekfurdığı kazası	Malkara kazası	Hayrabolu kazası	Çorlu kazası	Toplam
Kasabalara dâhil köy sayısı	20	14	24	7	5	24		15	109
Hane sayısı	8.329	4.606	3.423	1.732	1.900	4.622			24.612
Nüfus	31.030	23.605	15.315	9.076		22.362	5.230		106.618
Deprem ve yangından zarar gören hükümet binaları	21	3	3		1	2	2		32
Deprem ve yangından zarar gören özel mülkler	2.235	4.013	2.720	253	1.033	234	27	76	10.591
Bir kısmı hasar gören özel mülkler	1.425		570	86	1.399	1.417	21	2	4.920
Hasar gören mağazalar ve iş yerleri	55				20	138		103	316
Hasar ya da zarar gören camiler	4	2			2	11	11	5	35
Hasar ya da zarar gören kiliseler	5	2			1	3			11
Hasar ya da zarar gören okullar seminer alanları vb.	26				1		4	1	32
Ölü sayısı	31	774	183	5	107	13	2		1.115
Yaralı sayısı	115	1.277	329	8	346	47			2.122
Kayıp büyükbaş hayvan sayısı	15		226		1.008				1249
Yardım isteyen insan sayısı	9.368	2.250	7.631	1.265	5.095	2.938	135	400	29.082

²⁸ HR.SFR.3.656.3.52.

Londra Sefâreti ihtiyaçları ve afetin etkilerini gösteren verileri tablo haline getirilerek Londra Belediyesine ulaştırmıştır. Yerleşim birimleri vilayet veya sancak olarak değil kazalara ayrılarak bilgiler aktarılmıştır. En fazla ölü ve yaralının olduğu yer Mürefte kazasıdır. Afetteki toplam ölü ve yaralı sayısının yarısından fazlası sadece Mürefte'de bulunmaktadır. Yardım isteyen kişi sayısı ise oldukça düşüktür. Şarköy kazasında ise ölü ve yaralı sayısı az olmakla birlikte acil yardım bekleyen insan sayısı toplam nüfusa oranla oldukça fazladır.

En fazla zarar gören kamu binası ve okul Gelibolu kazasında yer almaktadır. Gelibolu kazasının sancak merkezi olması sebebiyle kamu kurumunun ve okulun diğer yerlere oranla fazla olması bu duruma yol açmıştır. En yüksek oranda hanenin zarar gördüğü yerler olan Mürefte, Şarköy ve Tekfurdağı kazalarında deprem kadar yangının da büyük zarar verdiği anlaşılmaktadır. En fazla caminin zarar gördüğü kazaların Hayrabolu ve Malkara olması buralarda cami sayısının ve Müslüman nüfusun daha yüksek oranda olduğunu göstermektedir.

Londra Sefaretince gönderilen tablo ve belgelere karşılık Londra Belediye Başkanlığı haricinde dini kurumların da yardımları bulunmaktaydı. Yardımların artması için biri Londra Belediye Başkanlığından diğeri Canterbury Başpiskoposluğundan toplam iki adet gazete ilanı yayınlanmış ve öncesinde ilanın içeriği Londra sefiri Ahmet Tevfik Paşa'ya bildirilmiştir²⁹.

İlgi uyandırmak için ilanlar duygusal ve dokunaklı içeriklere sahipti. Başpiskoposluğun ilanında afetin büyük bir dehşet uyandırdığı belirtilmiş, kapsamı ve etkileri hakkında ayrıntılar verilmiştir. Depremin bir süre önce İtalya'da meydana gelen Messina depreminden daha korkunç olduğu vurgulanmıştır³⁰. Osmanlı Devleti'nde büyük ekonomik çıkarları olan İngiltere bu kadar üzücü bir vahşet yaşanmışken diğer Avrupa toplumları kadar İngilizler de cömertlik göstermelidir. Başpiskopos İstanbul'daki Ekümenik Patrik'ten bir mektup almıştır. Ayrıca daha önce Londra Belediyesi tarafından başlatılan kampanyayı desteklemektedir. Depremdeki mağdurların çoğunluğu Hristiyan olmasına rağmen din ve ırk ayrımı yapılmadan depremedelilerin tamamı için toplanan yardım kampanyasının meblağı adil ve özenli bir şekilde dağıtılacaktır.

---

²⁹ HR.SFR.3.656/3, s. 40.

³⁰ İtalya'nın Sicilya adasındaki Messina şehrinde 28 Aralık 1908 tarihinde bir deprem meydana gelmiştir. Osmanlı Devleti'nin de dâhil olduğu pek çok ülkede yardımlar toplanmış ve depremedelere gönderilmiştir.

Londra Sefâreti günler geçtikçe başkentteki kurumlar tarafından kendisine ulaştırılan depremle ve depremzedelerin ihtiyaçlarıyla ilgili yeni bilgiler edinmekteydi. 27 Ağustos 1912'de Evkaf Nezâreti depremzedelerin yeni ihtiyaçlarını Londra Sefâretine göndermiştir. Daha önce tablo halinde Londra Belediyesiyle paylaşılan kayıp ve ihtiyaçlara yenileri eklenmiştir. Ahmet Tevfik Paşa 29 Ağustos 1912'de İngiliz yardım kuruluşlarına gönderdiği telgrafında oldukça duygulandırıcı bir kampanyanın daha önce Londra Belediyesince başlatıldığını ve ardından yardımların yapılabildiğini hatırlatmıştır³¹. Telgrafta olay yerinden ulaşan yeni bilgiler de verilmiştir; Şarköy'de 755 ev tamamen yıkılmıştır, ölü sayısı 53 kişi, yaralı sayısı 470 kişi artmıştır. Depremin acılarını hisseden Gelibolu, Tekfurdağı ve kaza merkezinin çevresindeki yerleşim birimlerinde de yıkımlar vardır, yaşayanların neredeyse beşte biri kaybolmuştur. Mürefte'de Şarköy'den daha fazla kişi yaşamını yitirmiştir ve binlerce evden sadece 50'si yaşanabilecek durumdadır.

Yayın kuruluşlarındaki ilanlar ile kamu ve dini kurumların sayesinde yardımlar artmıştır. Toplanan bağış tutarları ve bağışçıların bilgileri ayrıntılı bir şekilde 3 Eylül 1912'de Sefârete gelmiştir. İngiltere'deki tanınmış kişiler de bağış yapmıştır. Londra Belediyesinin başlattığı kampanyaya 31 Ağustos 1912'de İngiltere Kralı Georges 100 sterlin bağışlamıştır³². Galler Prensi de yardım fonuna 50 sterlin bağışta bulunmuştur. Oluşturulan fonun toplamı 1.307 sterline ulaşmıştır³³.

Londra Sefiri Ahmet Tevfik Paşa üst düzey İngiliz görevlilerle sürekli iletişimde olmuştur. Gönderilen bilgi telgraflarına karşılık Londra Belediye Başkanına doğrudan teşekkür telgrafları göndermiş, yeni alınan ihtiyaç isteklerini kendisine iletmiştir. Belediye Başkanının 17 Eylül 1912'teki cevabında yeni ihtiyaçlar ile bilgilerin tespit edilip aktarılmasından memnun olduğunu ve yardımların bu sayede devam edebileceğini belirtmiştir³⁴.

Osmanlı Devleti'nin İngiltere'den aldığı yardımlarda büyük çabası ve etkisi olan Ahmet Tevfik Paşa hükümetten destek ve beğeni görmüştür. Kendisinin 28 Ağustos 1912'de Hâriciye Nezâretine gönderdiği telgrafa Hâriciye Nâzırı Gabriel Efendi 18 Eylül 1912'de bir teşekkür cevabı göndermiştir. Yüksek meblağlı ve üst düzey İngilizlerin bağış yaptığı bu yardımlardan memnun olduğunu, takdir ettiğini ve çabalarını destekleyeceğini ifade etmiştir³⁵.

³¹ HR.SFR.3.656/3, s. 42.

³² HR.SFR.3.656/3, s. 46.

³³ HR.SFR.3.656/3, s. 47.

³⁴ HR.SFR.3.656/3, s. 50.

³⁵ HR.SFR.3.656/3, s. 51.

3. Kamu Kurumlarından ve Hilal-i Ahmer'den Ulaşan Yardımlar

Kurumlar arasındaki yazışmalarda çalışmalar hakkında bilgiler verilmiş, ihtiyaçlar muhatap olan kurumlara iletilmiş ve bu sayede yardımlar da artmıştır. 12 Ağustos 1912 tarihinde Maârif Nezâretinin Nâfia Nezâretine gönderdiği bir tezkireye göre Maârif Nezâretine ait bir bina deprem sebebiyle zedelenmiştir ve bazı kısımlarında yarıklar oluşmuştur³⁶. Niteliği hakkında bilgi verilmeyen ancak muhtemelen bir okul olan bina daha önceki 1894 İstanbul depreminde de zarar görmüştür. Maârif Nezâreti uzmanlara tetkikat yaptırmıştır ancak Nâfia Nezâretinden de uzman göndererek kontrol yapılması istenmiştir. Bunun üzerine Nâfia Nezâreti demiryollarında mühendis olarak çalışan Akyadis ve Karladipolis Efendilere 11 Eylül 1912 tarihinde bir rapor hazırlatmıştır. Cevap tezkiresi, bu rapor da eklenerek 19 Eylül 1912'de Maârif Nezâretine gönderilmiştir³⁷. Raporda yapı hakkında çeşitli tasvirler ve tespitler yapılmıştır. Binanın dört cephesindeki duvarlarda çatlaklar oluşmuş, bina yerinden oynamıştır, kapsamlı bir tadilat yapılmadan kullanılmaması tavsiye edilmiştir.

Edirne Hapishanesi için hazırlanan raporda ise tespit edilen maliyet tutarı 13 Ağustos 1912'de Mâliye Nezâreti Emlâk-ı Emîriye Dairesine gönderilmiştir. Zaten eski olan hapishane binasının çatlakları deprem öncesinde boyanarak kapatılmıştır. Deprem sebebiyle daha kötü hale gelen yapı acilen tamir edilmelidir. Hesaplanan 5.371 kuruşluk tutarın havale edilmesi için³⁸ Edirne Defterdarlığı tarafından Mâliye Nezâretine 26 Ağustos 1912 tarihinde bir tahrirat gönderilmiştir³⁹. Mâliye Nezâreti Emlâk-ı Emîriye Müdüriyeti Heyet-i Fenniye mühendislerinden olan Hasan Rahmi raporu kontrol etmiştir. Rapordaki meblağ uygun görülmüş ve ödenmesi kabul edilmiştir⁴⁰. Mühendislik açısından kabul gören bu rapora rağmen 25 Eylül 1912 tarihinde gönderilen tahriratla Edirne Defterdarlığına olumsuz cevap verilmiştir. İstenilen ödeme Olağanüstü Harcamalar Kaleminden⁴¹ yapılmalıdır ancak bütçede bu harcamayı yapabilecek kaynağın bulunmadığı haberi Mâliye Nezâretince verilmiştir⁴².

21 Ağustos 1912'de kurum içindeki yazışmalarda havalenin gayri kabil (imkânsız) olduğu, daha sonra karar verileceği beyan edilmiştir⁴³. Maliye

³⁶ MF.MKT.1180-87/01-02.

³⁷ MF.MKT.1180.87/03-01

³⁸ ML.EEM.943-04/01.01.

³⁹ ML.EEM.943-05/02.02.

⁴⁰ ML.EEM.943-05/03.01.

⁴¹ Masârif-i Gayri Melhuz Tertibi: Olağanüstü Harcamalar Kalemi

⁴² ML.EEM.943.05/05.01.

⁴³ ML.EEM.943-05/04.01.

Nezâreti Edirne Hapishanesi için havalenamesi hazırlanan 5.371 kuruşun ödenmesini durdurmuştur⁴⁴.

Depremın büyük zarar verdiği yerleşim yerlerinden birisi olan Lüleburgaz'da Hükümet Konağı depremde ağır hasara uğramıştır. Kırkkilise (Kırklareli) Mutasarrıflığınca 7 Eylül 1912'de yaptırılan keşifte tamiratın 2.090 liraya mal olacağı anlaşılmıştır. Edirne Valiliği tarafından 23 Eylül 1912 tarihinde keşif raporu eklenerek Mâliye Nezâretine gönderilen meblağın kısa sürede havalesi arz edilmiştir. Aciliyetin sebebi olarak ise iklim ve hava şartları gösterilmiştir, yaz mevsimi bitmeden inşaatlar tamamlanmalıdır⁴⁵.

Keşifnamedeki en yüksek giderler 1.000 kuruşluk badana ile tamirat için 540 kuruşluk levha demiri alımıdır⁴⁶. Mâliye Nezâretine ulaşan tahrirat Emlâk-ı Emîriye Müdüriyeti Birinci Kalemine ardından Heyet-i Fenniye'ye sevk edilmiştir. 6 Ekim 1912'de, kontrol edilen rapora göre gerekenlerin yapılması, havalenin gönderilmesi Heyet-i Fenniye mühendislerinden Hasan Rahmi imzasıyla onaylanmıştır⁴⁷. Fakat Osmanlı Devleti ile Balkan devletleri arasında başlayan savaş bu çalışmayı olumsuz etkilemiştir. 9 Ekim 1912 günü Edirne Hapishanesi için olduğu gibi savaş başlaması sebebiyle Lüleburgaz Hükümet Konağı'nın tamirati de durdurulmuştur. Edirne Valiliğine yapılacak olan havale ertelenmiştir ve ödemenin muharebenin neticesine göre olacağı bildirilmiştir⁴⁸.

Birinci Balkan Savaşı'nda Trakya'daki çoğu yerleşim birimi gibi Mürefte de Bulgarlar tarafından işgal edilmiştir. Mürefte'de telgrafhane olarak kullanılan binanın enkazı bile imha edilmiş ve Edirne Valiliğince Mâliye Nezâretinden yeniden inşası için kaynak istenmiştir. Emlâk-ı Emîriye Müdüriyeti tarafından Edirne Valiliğine proje için olumsuz cevap verilmiştir. Proje kontrol edilmeli ve başlaması için projede eksik olan belgeler gönderilmelidir. Bunlardan en önemlisi olan Sened-i Hâkânî (tapu senedi) bulunmalıdır.

Yazışmada Emlâk-ı Emîriye Müdüriyetinde Sened-i Hâkânî kayıtlarının bulunduğu anlaşılmaktadır ancak bu kayıtlar asıl tapu belgeleri değildir. Emlâk-ı Emîriye kayıtlarında 29 Ekim 1884 tarihli mülkiyet belgeleri bulunmaktadır. Deprem sonrasında mülklerin gerçek sahibi olan bu kişiler

⁴⁴ Mâliye Nezâreti Emlâk-ı Emîriye Müdüriyeti Birinci Kalem Arşivi 175 karton ve 2 dosya numaralarıyla arşive kaldırılmıştır.

⁴⁵ ML.EEM.972-31/02-01.

⁴⁶ ML.EEM.972-31/01-01

⁴⁷ ML.EEM.972.31/03-01.

⁴⁸ ML.EEM.972.31/04-01. 175 numara karton ve 2 numaralı dosyada arşive kaldırılmıştır.

kullanabilecektir. Edirne'de bulunan tapu belgelerinin Edirne Valiliği tarafından 21 Ekim 1912'de istenmiştir⁴⁹. Gayrimenkullerin son mülkiyet durumları hakkındaki belgeler talep edilmiştir. Ancak tüm bu bürokratik işlemler İkinci Balkan Savaşı'nda kesintiye uğramıştır. Valilik ve Nezâret arasındaki yazışmalardan herhangi bir sonuca ulaşamamıştır.

Mürefte'deki telgrafhanenin, Hükümet Konağının ve diğer kamu binalarının tamirat işleri ancak savaş sonrasında devam edebilmiştir. Yazışmalar uzun süre kesintiye uğramış, Mâliye Nezâreti ile Edirne Valiliği arasında bu konudaki iletişim 31 Mayıs 1914'te tekrar başlamıştır. Mâliye Nezâretince telgrafhanenin tapu senedi ile Hükümet Konağının eksik belgelerinin hazırlanıp ulaştırılması tekrar istenmiştir⁵⁰. Edirne Defterdarlığı tarafından tezkireye gönderilen cevap oldukça geç tarihlidir. 19 Ağustos 1914'te Mâliye Nezâreti Emlâk-ı Emîriye Müdüriyetine iki binanın tapu senetleri gönderilmiştir⁵¹.

Deprem yardım süreci devam ederken çalışmalara ve çalışanlara teşvik ve destek vermek için kamu kurumları tarafından bazı teşebbüsler olmuştur. Dâhiliye Nezâretinin 13 Ağustos 1912 tarihinde Edirne Valiliğine gönderdiği tezkirede halka yardım eden Edirne Belediye Başkanı, bir tabip, jandarma kumandanı, komiser ve halktan bazı kişiler övülmüştür. Deprem ertesinde faydaları görülen bu kişilerden iltifatla bahsedilmiş ve takdir beyannamesi verilmesi istenmiştir⁵². Aynı istek Bahriye Nezâretinden de gelmiştir; Mürefte ve civarında özel hizmetleri olduğu tespit edilen liman reisi ve görevde bulunmuş bazı gemicilere de takdirname verilmelidir⁵³.

Kamu kurumları haricinde en büyük yardımcı kurum Hilal-i Ahmer Cemiyeti olmuştur. Meclis-i Vükelâ da cemiyeti yönlendirerek istenilenleri gerçekleştirmiştir. Cemiyetin görevlileri felaketin 8. günü afet yerlerine varmıştır. Dr. M. Sadi'ye göre Hilal-i Ahmer Cemiyeti örnek alınacak derecede başarılı olmuştur. Hükümet kurumları mağduriyetleri gidermede aksaklıklar yaşamıştır. Ancak cemiyet özellikle sağlık konusunda halkın en büyük yardımcısı olmuştur. Mürefte sahilinde cemiyete mensup bir gemi yataklı hastane olarak kullanılmıştır. Yaralıların ameliyatları yapılmış ve hastalar tedavi edilmiştir. Amerikalı yardım görevlileri bile bu faaliyetleri hayranlıkla takdir etmişlerdir⁵⁴.

---

⁴⁹ ML.EEM.1104-34/01-01.

⁵⁰ ML.EEM.1104-34/05-01.

⁵¹ ML.EEM.1104-34/06-01.

⁵² DH.MTV.16-2/28-1.

⁵³ DH.MTV.16-2/29-2

⁵⁴ M. Sadi, *a.g.e.*, s. 34.

Felaket sebebiyle Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyetine nakdi yardım yapan veya fiilen hizmet eden kişiler madalyayla ödüllendirilmiştir. Şûrâ-yı Devlet'in hazırladığı layiha ile madalyalar altın, gümüş ve bronz olarak üç çeşit imal edilmiş, bu madalyalar Meclis-i Vükelânın 13 Ekim 1912'de onayıyla adı geçen kişilere tevcih edilmiştir⁵⁵.

Dâhiliye Nezâreti deprem bölgesindeki yerel görevler aracılığıyla edindiği bilgileri diğer kurumlara paylaşmıştır. Belirlenen insani kayıplar, yaralı, ölü sayıları, yıkılmış bina zararları ve toplam mali giderler hakkında 10 Ağustos 1912 tarihinde Meclis-i Vükelâya tezkire göndermiştir. Felaketin ilk günündeki belgeye göre; Mürefte'de depremin ardından yangın çıkmış, depremde 60 kişi, bazı köylerde toplam 150 kişi, Lüleburgaz'da 2 kişi ölmüş, iki kişi yaralanmıştır. Diğer yerleşim yerlerinde kayıpların olduğu tahmin edilmiş ancak telgraf bağlantısının kesilmesi sebebiyle bunlardan bilgi alınamamıştır. Edirne merkezde ve diğer kasabalarda da deprem aynı şiddette hissedilmiş, Edirne merkezde 25 kadar cami zarar görmüştür. Dedeagaç'tan zayiata dair ayrıntılı haber alınamamış ama idadi mektebinin ve bazı binaların hasar gördüğü, iki ılıcanın kuruduğu anlaşılmıştır. Depremin ertesi gününe ait belgedeki tespitler zaman geçtikçe ortaya çıkacak olan gerçek sayıları vermekten uzaktır. Meclis-i Vükelâ aynı gün tezkireyi mütalaa etmiş ve kararını ilgili kurumlara sevk etmiştir⁵⁶.

Çorlu merkezde depreme müteakip yangın çıkmış; 200 hane, 100'e yakın dükkân ve mağaza yanmış, bunlarda 200 bin liraya yakın zarar oluşmuştur. Şarköy'de de 60-70 kişi ölmüş, 150 kişi yaralanmış, 200 kadar hane yanmış, kalan haneler ise yıkılmıştır. Edirne vilayetinde ve Gelibolu kazasında bulunan un fabrikaları çalışamaz duruma gelmiştir. Bölgede 10 bin kadar asker bulunmakta ve askeri depodaki un azalmaktadır. Hem askerlerin hem de aynı şekilde un eksikliği yaşayan halkın ihtiyacının giderilmesi için 100 bin kuruşun havale edilmesi Gelibolu Mutasarrıflığınca arz edilmiştir. Depremde ve yangında zarar görmüş, yaralanmış ve açıkta kalmış halka erzak, alet, edevat ve tıbbi malzemelerin sevk edilebilmesi için 200 bin kuruşun ödenmesi Meclis-i Vükelâca kabul edilmiştir. Ayrıca Gelibolu Mutasarrıflığından arz edilen 100 bin kuruşluk tutar da uygun görülmüştür. Her iki meblağın ödenmesi Mâliye Nezâreti'ne tebliğ edilmiştir. Ödemenin yaşanan bir afet sebebiyle yapılacağı için Olağanüstü Harcamalar Kaleminden yapılacağı kararı Dâhiliye Nezâretine de yazılmıştır.

Meclis-i Vükelâ depremle ilgili çalışmaları takip etmiş, denetlemiş ve yardımları sürdürmeye devam etmiştir. 13 Ağustos 1912 tarihinde yapılan

⁵⁵ MV.227-246/01-01.

⁵⁶ MV.167-69/01-02.

mütalaanın ardından Evkaf Nâzırının Gelibolu'ya yapacağı seyahatinde harcanması için 150 bin kuruş emrine verilmiştir. Aynı gün Mâliye Nezâretinden ödemeyi Olağanüstü Harcamalar Kaleminden yapması istenmiş ve Evkaf Nâzırına emrine verilen tutar bildirilmiştir⁵⁷.

Dâhiliye Nezâreti tarafından 13 Ağustos 1912'de arz edilen tezkire Meclis-i Vükelâda 15 Ağustos 1912'de ele alınmıştır⁵⁸. Tekirdağ ve bağlı yerlerde ortaya çıkan tahribat dolayısıyla acilen ihtiyaç olan 50 bin kuruş Meclis-i Vükelâ tarafından Olağanüstü Harcamalar Kaleminden ödenmesine ve Tekirdağ'a havale edilmesine karar verilmiştir. 17 Ağustos 1912'de ise karar hem Mâliye Nezâreti'ne tebliğ edilmiş hem de Dâhiliye Nezâretine olumlu cevap verilmiştir.

Ticâret ve Zirâat Nezâretleri de deprem bölgesinde yaşanan mağduriyetlerin giderilmesi için doğrudan Meclis-i Vükelâya başvurmuştur. 21 Ağustos 1912'de Gelibolu, Tekirdağ, Kala-i Sultaniye merkezlerinde bulunan Zirâat Bankası Şubelerinin depremzede olan çalışanlarına maddi destek için ikişer maaş ikraz⁵⁹ verilecek, tahsilatı ise her ay maaşlarından yüzde 10 kesintiyle olacaktır⁶⁰. Meclis-i Vükelâ 1 Eylül 1912'deki toplantısında uygun görülmüş ve daha geniş kapsamlı uygulanmasını kabul etmiştir. Adı geçen yerlerde sadece Zirâat Bankası çalışanlarına değil müracaat eden memurların tamamına, aynı tahsilat yöntemiyle uygulanarak ikraz verilecektir. Cevap Zirâat, Ticâret ve Dâhiliye Nezâretlerine 3 Eylül 1912'de tebliğ edilmiştir.

Meclis-i Vükelâ aldığı bazı kararları durumun ehemmiyetine ve aciliyetine göre güncellemiştir⁶¹. 4 Eylül 1912'de alınan karara göre Edirne vilayetinde depremden zarar görenler için 20 bin liranın hazine tarafından tahsisine karar verilmiştir. Bunun 10 bin lirası merkezi İstanbul'da olan İâne Komisyonunun kullanımına tahsis edilmiş, kalan 10 bin lira ise daha sonra gerekli görüldüğünde ödenmesi kararlaştırılmıştır. Ancak 11 Eylül 1912 tarihindeki toplantıda karar değiştirilerek tahsisatın daha sonra ödenecek olan 10 bin liralık kısmı da ihtiyaçların acil olması sebebiyle hemen Edirne vilayetine gönderilmiştir. Meblağ felaket bölgesine bizzat teftiş ziyareti yapacak ve yardımlar için derhal bir komisyon kuracak olan Edirne Valisinin emrine verilmiştir. Yenilenmiş karar için 16 Eylül 1912'de Dâhiliye ve

---

⁵⁷ MV.167-71/01-01

⁵⁸ MV.168-01/01-01.

⁵⁹ İkrazın kelime anlamı borç vermektir. Ancak yapılmak istenen işlem kredi verilmesidir.

⁶⁰ MV.168-27/01-01.

⁶¹ MV.168-61/01-01.

Mâliye Nezâretleri ile İstanbul'da bulunan Deprem İâne Komisyonu'na tezkire yazılmıştır.

Deprem bölgesindeki acil harcamalar halk için olduğu kadar kamunun ihtiyaçları için de yapılmaktaydı. Mâliye Nezâreti Meclis-i Vükelâya 21 Eylül 1912'de gönderdiği tezkirede Gelibolu, Şarköy ve Mürefte'deki kamu binalarının yıkıldığı, evrak ve resmi defterlerin enkaz altında kaldığı ayrıntılarıyla anlatılmıştır. Bunların çıkarılabilmesi için gereken 10 bin kuruşun Olağanüstü Harcamalar Kaleminden ödenebilmesi için izin istenmiştir. Meclis-i Vükelâ 6 Ekim 1912 tarihinde bu isteği uygun görmüş, 9 Ekim 1912'de olumlu cevap Nezârete gönderilmiştir⁶².

Yardım işlerini yürüten kurumlar da tahsisatlar, ödemeler ve harcamalarla ilgili Meclis-i Vükelâya başvurmuştur. İâne Komisyonunun gönderdiği 6 Ekim 1912 tarihli tezkirede daha önce depremzedeler için komisyona tahsis edilen 10 bin liranın 1.500 liralık kısmının harcanmadığı bilgisi vardır⁶³. İâne Komisyonu tarafından; Mâliye Nezâretine teslim edilmesi Sadaret tarafından sözlü olarak istenilen ancak komisyona gelir kaydedilmiş olan bu tutarla ilgili hangi resmi yolların izlenmesi gerektiği sorulmuştur. Meclis-i Vükelâ tutarın Nezârete bildirilmesine ve Hazineye teslim edilmesine karar vermiştir.

Meclis-i Vükelâ daha önce bütün memurlara Zirâat Bankasından kredi verilmesini kabul etmesinin dışında depremden etkilenmiş diğer vatandaşların da mali konularda rahatlamaları için Nezâretlerle birlikte bazı çalışmalar yapmıştır. Mâliye Nezâretinin hazırladığı bir tezkire 7 Kasım 1912'de Meclis-i Vükelâda görüşülmüştür. Buna göre; Edirne ve kazalarında depremde zarar görmüş ve işlerini yapamadıkları tahkik ve tespit edilen mükelleflerin Rumi 1328 (M. 14 Mart 1912'den itibaren) mali yılı için gelir vergisinin tarh ve tevzi olunan ama tahsil edilmeyen tutarlarının ödenmesinde vergi mükelleflerine kolaylık gösterilmelidir. Ancak Meclis-i Vükelâda ilgili konuda kesin karara varılmamış, nihai kararın verilmesi için tetkik-inceleme evrakları ile mazbatalar Mâliye Nezâretinin hazırladığı tezkire ile beraber 9 Kasım 1912'de Şûrâ-yı Devlet'e gönderilmiştir⁶⁴.

Sonuç

Depreme ülke geneli ve İstanbul açısından bakıldığında; ağır bir felaket yaşanmamış, başkent yardım edilen değil yardım için başvuru alan bir nokta olmuştur. Deprem haberinin başkente ulaşmasının ertesinde yardım sürecine zarar veren bir telaş görülmemiş, kamu kurumları kısa sürede iş birliğini

⁶² MV.169-63/01-01.

⁶³ MV.169-65/01-01.

⁶⁴ MV.170-100/01-01.

sağlayabilmiştir. Nezâretler arasında eşgüdümü sağlayan Dâhiliye Nezâreti olmuştur.

Kurumlar yardımları kolaylaştırabilmek ve süreci hızlandırmak için bazı durumlarda ihtiyaçlarını doğrudan Sadarete bildirmiştir. Bürokrasideki en üst makamın diğer kurumlara ve Nezâretlere karşı yaptırım gücünü kullanmışlardır. Meclis-i Vükelâ da iletişimi artırmaya çalışmış, alınan kararlara ve uygulamalara doğrudan müdahale etmiştir. Yardımlar ve müdahale organizasyonları hızlıca başlamıştır. Ancak mesken sorununda olduğu gibi Dâhiliye Nezâretinin yaptığı bütün çalışmalar kısa sürede başarıyla sonuçlanamamıştır.

Depremın olumsuz etkisi siyasi sorunlar dolayısıyla da uzun sürmüştür. Trablusgarp Savaşı’nın devam ediyor olması ve sadece iki ay sonra Balkan Savaşlarının çıkmasıyla hazırlanan rapor ve planların uygulama olanağı kalmamıştır. Depremın yaşandığı yerler işgal edilmiş, Balkanlardaki harp tehlikesi; tasarrufun da ötesinde, yardım ve yatırım planlarının tümüyle iptal edilmesine sebep olmuştur.

Hükümet maddi sebeplerden dolayı halka desteklerinde eksikler yaşamıştır. Depremzede vatandaşlara yardımların ötesinde devlet memurlarına bile istenilen seviyede destek yapılamamış, erken maaş ödemeleri veya hibeler yerine kredi verilebilmiştir.

Şarköy ve Mürefte kazalarında yaşayan kişi sayısında deprem sonrasında fazla azalma olmamıştır. 1914 yılı verilerine göre yakın yerlere taşınan ahalinin çoğunluğunun eski ikametgâhlarına geri döndükleri anlaşılmaktadır. Ancak dini ve etnik yapılarda değişiklik görülmüştür. Her iki kazada demografik yapı Müslümanlar lehine değişmiş ve oranları artmıştır. Cumhuriyet’in ilanından sonra gerçekleştirilen, Türkiye’de yaşayan Rumları azaltan ve Müslüman Türkleri artıran Nüfus Mübadelesinden daha önce Şarköy ve Mürefte’de nüfusun niteliğinin değişmeye başladığı görülmektedir.

Çoğunluğu sahilde veya sahile yakın yerlerde olan afetzede yerleşim birimlerinin coğrafi konumu yardımları etkileyen önemli bir unsur olmuştur. Buralara yakın konumda demiryolu istasyonları ve şose karayolları bulunmasına rağmen neredeyse tamamen iskeleler ve deniz taşıtları tercih edilmiştir. İlgili dönemde denizyolunun diğer seçeneklere göre oldukça düşük maliyetli, hızlı ve kolay ulaşım yöntemi olduğu anlaşılmaktadır.

Bölgede yoğun gayrimüslim nüfusun yansıması olarak İstanbul Ortodoks Patrikliği İngiltere’ye mektup göndererek ülke dışından yardım istemeye teşebbüs etmiştir. İngiliz Canterbury Başpiskoposu bir açıklamasında

İngiltere'nin Osmanlı'daki menfaatlerini göz önünde bulundurarak afetzedelerde yardım yapması ve bulunması gerektiğini ilan etmiştir. Tüm bunları göz önünde bulundurarak; yurtdışıyla bağlantılı olan kitlenin mağduriyetlerini gidermeye kamu kurumları hassasiyet göstermiştir. Huzursuzluk çıkmaması için depremin hemen ardından imkânlar dâhilinde olabildiğince hızlı ve yüksek miktarda yardım yapılmaya çalışılmış, özel kurumlar da yönlendirilmiştir.

Hilal-i Ahmer Cemiyeti acil yardım konusunda hükümetin açığını büyük ölçüde kapatmıştır. Bu alanda başarılı olmuş hem yardım toplamış hem de ihtiyaçları giderilmesine katkı yapmıştır. Ayrıca kamu ile toplumsal bütünleşmenin bir yansıması olan cemiyete yardım yapanlara mükâfat için madalyalar verilmiştir.

Osmanlı Devleti'nin Londra Sefâreti İngiltere'de yapılan yardımlarda memnuniyet verecek seviyede işlevini yerine getirmiştir. Başarısı görülen Ahmet Tevfik Paşa hem İngiliz hem de Osmanlı hükümeti tarafından tebrik ve taltif edilmiş, kariyerini olumlu etkileyen bir süreci tamamlamıştır.

Kaynakça

Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

Dâhiliye Nezâreti Hapishaneler Müdüriyeti (DH.MB.HPS) 26-9/2-1

Dâhiliye Nezâreti Mütenevvia (DH.MTV) 16-2/29-2

Hâriciye Nezâreti Londra Sefâreti (HR.SF) 3.656/3.16.

Maârif Nezâreti Mektubi Kalemî (MF.MKT)1180-87/01-02.

Mâlîye Nezâreti Emlâk-ı Emiriyye Müdüriyeti (ML.EEM) 943-04/01.01

Meclis-i Vükelâ Mazbataları (MV) 169-63/01-01

Araştırma ve İnceleme Eserler

Ali Tevfik (1318). *Memalik-i Osmaniye Coğrafyası*, 3. Cilt, Kasbar Matbaası, İstanbul.

Altınok, Y.- Alpar, B.- Yaltrak, C. (2003). “Şarköy-Mürefte 1912 Earthquake's Tsunami, Extension of the Associated Faulting in the Marmara Sea, Turkey”, *Journal of Seismology*, S.7, s. 329-346.

Altınok, Y., Tinti, S., Alpar, B., Yalciner, A.C., Ersoy, S., Bortolucci, E. and Armigliato, A. (2001). “The Tsunami of August 17, 1999 in Izmit Bay, Turkey”, *Natural Hazards*, S. 24 (2), s. 133-146.

Aras, D. (2013). *Edirne'de 1912 Marmara Depremi ve Afet Yönetimi*, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Edirne Vilayet Salnamesi (1319). Edirne Vilayet Matbaası, Edirne.

Edirne Vilayet Salnamesi (1310). Edirne Vilayet Matbaası, Edirne.

Karacakaya, R. (2001). *Şarköy-Mürefte Depremi (1912)*, Tarih Boyunca Anadolu’da Doğal Afetler ve Deprem Semineri, İstanbul Üniversitesi Tarih Araştırma Merkezi, Globus Yayınevi, İstanbul.

Karpat, K. (2010). *Osmanlı Nüfusu 1830-1914*, Timaş Yayınları, İstanbul.

M. Sadi (1328). *Marmara Havzasının 26-27 Temmuz 1328 Hareket-i Arzı*, Resimli Kitap Matbaası, İstanbul.

Mürefte Gençler Birliği (1339). *Mürefte Kazası Hakkında Coğrafi, İktisadi Malumat-ı Mücmele*, Tekirdağ.

Özturgut, Y. C. (1985). *Yağmalanan Belde (M.Ö.1190-M.S.1985): Şarköy, Mürefte, Hoşköy, Güzelköy, Mursallı, Gaziköy*, Kent Matbaası, Tekirdağ.

Vogt, J. (2001). “Osmanlı Topraklarında Tarih Boyunca Depremsellik: Batılı Kaynaklardan ve Tanıkların İfadelerinden Örnekler”, *Osmanlı İmparatorluğunda Doğal Afetler*, ed.: Elizabeth Zachariadou, çev.: Gül Çağalı Güven, Saadet Öztürk, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

Yaltrak, C., Alpar, B., Sakınç, M. and Yüce, H. (2000). “Origin of the Strait of Çanakkale (Dardanelles): regional tectonics and the Mediterranean-Marmara incursion”, *Marine Geology* S. 164, s. 139–156.

